JETIR.ORG ISSN: 2349-5162 | ESTD Year : 2014 | Monthly Issue
JOURNAL OF EMERGING TECHNOLOGIES AND INNOVATIVE RESEARCH (JETIR)
An International Scholarly Open Access, Peer-reviewed, Refereed Journal

ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ ਦੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰੀ

ਜਤਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਰਿਸਰਚ ਸਕਾਲਰ
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ
ਪਟਿਆਲਾ।

ঃਪਾਠ’ ਜਿਥੇ ਇਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈਏਉਥੇ ‘ਅਰਥ’ ਇਕ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਕਿਰਿਆ ਹੈ।ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਅਰਥ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਲੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ‘ਵਿਆਖਿਆ’ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ[1]।ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਮੂਲ ਪਾਠ ਤੋਂ ਬਾਦ ਦੂਜੇ ਦਰਜੇ ਦਾ ਉਹ ਕੋਈ ਵੀ ਜਤਨ ਹੈਏਜਿਹੜਾ ‘ਮੂਲ’ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਸਰਲਤਾ ਨਾਲ ਲੋਕ ਸਮਝ ਦੇ ਪਧਰ ਉਤੇ ਹਰੇਕ ਸਮਕਾਲ ਤਕ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ[2]।ਵਿਆਖਿਆਕਾਰੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਹੀ ਵਿਸਤਾਰ ਹੈਏਜਿਸ ਵਿਚ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰਕ ਰੂਪ ਹੈ।ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਟੀਕੇਏਕੋਸ਼ ਆਦਿ।ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੂਲ ਪਾਠ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਅਤੇ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਸਮਝ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵਿਆਖਿਆਕਾਰੀ ਦਾ ਮੁੱਢ: ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਾਲ ਬਝਿਆ[3]। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸੰਬੰਧੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਬਾਈ ਮੰਜੀਆ ਨੂੰ ਮਸੰਦਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸੰਗਠਿਤ ਕਰ ਲਏ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਅਨੁਯਾਈਆਂ ਵਿਚ ਗੋਸ਼ਟਾਂਏਸਮਾਗਮਏਦੀਵਾਨ ਹੋਣ ਲਗ ਪਏ ਸਨ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ।ਕਈ ਵਾਰ ਗੂੜ੍ਹ ਅਰਥ ਭਰਪੂਰ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ।ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਟੀਕੇ ਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੱਝਾ।ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਸਿੱਖ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਰਥ ਬੋਧ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਹਥਲੇ ਕਾਰਜ ਦਾ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ਾ ਅਕਾਲੀ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰੀ ਹੈ।ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚੋਂ ਸਨ।ਜਿਸ ਦਾ ਅਰੰਭ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਹੋਇਆ।ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰੀ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ।ਇਸ ਦਾ ਅਰੰਭ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ।ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਵਿਦਵਤਾ ਸਦਕਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਪਦਵੀ ਦਿਤੀ।ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਗੁਰਇਤਿਹਾਸ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਗਿਆਨੀ ਕਹਿਲਾਉਣ ਲਗੇ।ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਇਹਨਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੋਂ ਅਗੇ ਗਿਆਨੀ ਸੰਪਰਦਾ ਚਲੀ।ਜਿਸ ਨੂੰ ‘ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ’ ਜਾਂ ‘ਗਿਆਨੀ ਟਕਸਾਲ’ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਣ ਲਗਾ[4]।ਏਸੇ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਧੀਨ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤਕ ਸਟੀਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ

---

[1] ਰਤਨ ਸਿੰਘ ,ਜੱਗੀ, ਗੁਰੁ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼, ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ,ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ,ਪਟਿਆਲਾ,ਭਾਗ 2,ਪੰਨਾ 53
[2] ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ,(ਡਾ.), *ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ,* ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ,ਪਟਿਆਲਾ,ਪੰਨਾ-23.
[3] ਰਤਨ ਸਿੰਘ, ਜੱਗੀ, *ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ* ਏਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ,ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ,ਪਟਿਆਲਾ,ਭਾਗ 2,ਪੰਨਾ 54
[4] ਰਤਨ ਸਿੰਘ, ਜੱਗੀ, ਸਿਖ ਪੰਥ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼, ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ,ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ,ਪਟਿਆਲਾ,ਭਾਗ 2,ਪੰਨਾ 869.

ਸਾਹਿਬएਗਿਆਨੀ ਬਦਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਫਰੀਦਕੋਟੀ ਟੀਕਾएਪੰਡਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਮੁਜੰਗ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ एਪ੍ਰੋ.ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਰਪਣ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨए ਜਿਨਾਂ ਵਿਚ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਜੀਵਨ: ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀए ਜਿਨਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨੀ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈएਥੋਹਾ ਜਿਲਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਨਿਵਾਸੀ ਸਨ।[5] ਉਹ ਬਾਣੀ ਦੇ ਰਸੀਏ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸਨ।[6] ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੈਸ ਲਗਾ ਕੇ ਸੰਨ 1930 ਵਿਚ ਸ਼ਖਸੀ- ਗੁਰੂ ਪੂਜਾ ਆਦਿ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮਨਮਤੀ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਹਿਤएਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾए'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਮਤਿ ਭਾਉ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨੀ ਟੀਕਾ' ਰਚ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਟੀਕਾ ਸੰਪੂਰਣ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਸੰਨ 1936 ਈ[7].ਤੱਕ ਜਿਤਨਾ ਟੀਕਾ ਹੋ ਗਿਆ,ਉਸ ਨੂੰ ਛਾਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।ਫਿਰ ਕੁਝ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਅਗਲੀ ਛਪਾਈ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ।ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਟੀਕਾ ਅਪੂਰਨ ਹੀ ਰਿਹਾ।[8] ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਨੂੰ ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੇ ਸਮੂਹ ਅਸੂਲਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਨੂੰ ਜਗਤ ਦੇ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਪਰਮਾਤਮਾएਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਸਰੂਪ[9] ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦਸਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਮਾਰਗ ਵੀ ਹੈ।ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਤੋਂ ਹੀ ਜਪੁ ਜੀ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ 12 ਪੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹਰ ਪਦ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਕੇਵਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿਤੇ ਹਨ।ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਹੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਬਾਕੀ ਸਭ ਨੂੰ ਕਚੀ ਬਾਣੀ ਦਸਿਆ ਹੈ।ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਈ ਬਾਹਰਲੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇਣੇ ਅਣਉਚਿਤ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਟੀਕਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਜਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿੱਤੇ ਹਨएਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਚਿਤ ਨਹੀ ਸਮਝਿਆ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਹੀ ਇਕ ਮਾਤਰ ਸਾਗਰ ਦਸ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਮੋਤੀ ਚੁਣਨ ਦੀ ਗਲ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਵਿਉਂਤ :ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁਮਤਿ ਭਾਉ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨੀ ਟੀਕਾ ਜੋ ਕਿ ਅਧੂਰਾ ਹੈएਇਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਦੀ ਛਪਾਈ 1930 ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈएਅਤੇ ਇਹ 1936 ਤੱਕ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ।ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਟੀਕਾ ਨਹੀ ਛਪ ਸਕਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਸੋਹਿਲੇ ਦੇ ਅੰਤ ਤਕ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੈ।ਬਾਕੀ 3 ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ 974 ਤਕ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਿਧਾਂਤ[10]: ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ ਨੇ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰੀ ਸਮੇਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਉਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

1ਾਂ੧ਓ(ਏਕ-ਓ-ਅੰਕਾਰ)ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਜੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ।ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਪਰਮ ਸਤਾ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮएਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਇਕੋ ਇਕ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

2ਾਂਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤਖ ਦਰਸ਼ਨ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਨ।ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੋਤ ਨੇ ਦਸ ਜਾਮੇ ਧਾਰ ਕੇ 'ਪਰਮ ਸੁਧ ਖਾਲਿਸਾ ਧਰਮ ਭਾਵ ਗੁਰਮਤਿ ਅਕਾਲ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵ ਮਾਤਰ ਦੇ ਉਧਾਰ ਨਿਮਿਤ ਹੋਏ।

ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ ਜੀ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਵੀ ਸਾਧएਸਾਧੂएਸੰਤएਗੁਰएਸਤਿਗੁਰੂएਹਰਿਜਨएਸਤਿ ਪੁਰਖ ਪਦ ਆਏ ਹਨ ਉਹ ਕੇਵਲ ਦਸ ਜਾਮੇ ਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਲਈ ਮਖਸੂਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।ਸ਼ਖਸੀ ਗੁਰੂਡਮ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹੈ।

---

5 ਕ੍ਹਾਨ ਸਿੰਘ, ਨਾਭਾ, ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ,ਪੰਨਾ-2475

6 ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ,ਢਿਲੋ,*हनतडूगप्ऋपअ ्पझ्् ुल पअ ्पझ्् ਸ਼ਾਸਤਰ*एਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ,ਪੰਨਾ 83.

7 ਇਹ ਟੀਕਾ 5 ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ (ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਭਗਤ ਬੇਣੀ ਜੀ ਦੇ 9 ਪਦਿਆਂ ਤੱਕ)974 ਅੰਕ ਤੱਕ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀਆਂ ਪੋਥੀਆਂ,ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ ਸੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

8 ਰਤਨ ਸਿੰਘ ,ਜੱਗੀ, *ਅਰਥ-ਬੋਧ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ,* ਆਰਸੀ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ,ਦਿਲੀ,2007,ਪੰਨਾ 23.

9 पदीूस पेडळ`न्तप्ए`त्ट *हनतउपु रूंन चतूैदप्* *जपूएपरसक चपीसए*`ल्छबप् चपीसप्एचडदू स्त्रप

10 ਤਾਰਨ ਸਿੰਘ ,(ਡਾ.), *ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਵਿਆਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ*एਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ,ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ,ਪਟਿਆਲਾ,ਪੰਨਾ 272.

3ण੩ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ'ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਪ ਜਾਂ ਸ੍ਵੈ-ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਲਈ ਮੁਖ ਸਾਧਨ ਹੈ ਸਿਮਰਨਏਜਪੁਏਹੁਕਮ-ਰਜਾ ਮੰਨਣ ਸਭ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਗਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਹਨ।ਤੀਰਥ ਤਪ ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਆਦਿ ਪਰੰਪਰਾਈ ਸਾਧਨ ਕਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਪ ਤੇ ਸ੍ਵੈ-ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਨਹੀਂ ਦਿਵਾ ਸਕਦੇ।

ਵਿਆਖਿਆਕਾਰੀ ਦੇ ਮੁਖ ਲੱਛਣ/ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ:

1ण**ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ**:ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਨੂੰ ਸੱਤ ਯੂਨਿਟਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ।ਇਹ ਯੂਨਿਟ ਹਨ:

੧ਓ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉਨਿਰਵੈਰ ਅਕਾਲਮੂਰਤਿ   ਅਜੂਨੀਸੈਭੰ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਪਾਠ ਸਰੂਪ ਬਾਰੇ ਨਿਰਣਾ ਇਹ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ 'ਇਸ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਚ ਜੋ ਪਦ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨਏਉਹ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦ੍ਰੁਤ ਪਦ ਏਦੋ ਦੋ ਜੋੜਵੇਂ ਪਦਏਮਿਸ਼ਰਤ ਪਦ ਹਨਏਜਿਵੇਂ 'ਏਕ-ਓਅੰਕਾਰ' 'ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ'ਆਦਿ।

੩੧ਓ' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਏਕ ਓ' ਅੰਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈਧ

ਕਈ ਵਿਦਵਾਨ ਜਿਥੇ 'ਨਿਰਭਉ' 'ਨਿਰਵੈਰ' ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਵੱਖਰਾ ਯੂਨਿਟ ਦੱਸ ਕੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨਏਉਥੇ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਯੂਨਿਟ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

੩ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ' ਨੂੰ ਇਕ ਯੂਨਿਟ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਅਜੂਨੀ' ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਆਉਣ ਵਾਲਾਏਜਨਮ ਮਰਨ ਬਿਹੀਨਏਅਕਾਰਣਏਅਕਾਰਣ ਦੇ ਸੰਸੇ ਦੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਲਈ ਸੈਭੰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਚੇਤੰਨ ਸਰੂਪ ਸ੍ਵਯੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ।

2ण**ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਕ ਸ਼ਬਦਾਂ/ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ:** ਗੁਰਮਤਿ ਭਾਉ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨੀ ਟੀਕੇ ਵਿਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਕ ਸ਼ਬਦਾਂ/ਸੰਕਲਪਾਂ ਜਿਵੇਂ:ਨਿਰਗੁਣਏਭਵਜਲਏਸਜਣਏਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸਾਰਏਨਦਰਿਏਭਰਮਏਭਵਜਲ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਾਵਾਂ ਸਮੇਤ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ(ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਰਹਿੰਦੀ ਦਾ ਵੇਲਾ)।

ਅਸੂਲ(ਸਿਧਾਂਤ)ਏਨਦਰਿ(ਅਕਾਲ ਦਾ ਪਸੰਦੀਦਾ)(ਮਕਬੂਲਏਨਜਰ)ਏ ਭਵਜਲ (ਭੈ ਸਾਗਰ)ਏ

ਅਕਾਲ ਦੇ ਥਾਪੇ ਨਿਵਾਜੇ ਸਤਿਗੁਰ ਸਾਧ (ਜਿਹੜੇ ਜੀਅ ਦਾਨ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲਾ ਕੇ ਅਕਾਲ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ)ਏਨਿਰਗੁਣ(ਗੁਣਹੀਣਾ) ਆਦਿ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

3ण**ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਹਵਾਲੇ**:ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰੀ ਵਿਚ ਖਾਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਸੰਬੰਧੀ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਹਵਾਲੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ :

ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਲੋਚੈ ਗੁਰ ਦਰਸਨ ਤਾਈ॥ਬਿਲਪ ਕਰੈ ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਕੀ ਨਿਆਈ॥

ਸੂਚਨਾ: ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਜਦ ਉਹ ਤਾਏ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦੇ ਵਿਆਹ ਪਰ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਭੇਜੇ ਲ਼ਾਹੋਰ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿਖ ਧਰਮ(ਗੁਰੂ ਮਤਿ) ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਉਥੇ ਹੀ ਠਹਿਰੇ ਰਹੇ ਸਨ ।ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤਕ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾ ਨਾ ਭੇਜਣ ਕਰਕੇ ਵਿਛੋੜ ਦੇ ਪੀੜਤ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਇਕ ਚਿਠੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲਿਖ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜੀਆਂ ਪਰ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੋ ਪ੍ਰਿਥੀਏ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਤੱਕ ਨ ਪੁਜਣ ਦਿਤੀਆਂਏਤੀਜੀ ਜਦ ਪੁਜੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਉਸੀ ਵਕਤ ਭਾਈ ਬੁਢਾ ਜੀ ਆਦਿ ਪੰਜ ਸਿਖ ਭੇਜ ਕੇ ਲਾਹੋਰ ਵਾਪਸ ਮੰਨਵਾ ਲਿਆ ....।

ਇਸੀ ਤਰਾਂ ਕਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਹਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।ਇਸ ਤਰਾਂ ਕਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹਵਾਲੇ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

4ਾ**ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ:** ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ ਦੇ ਟੀਕੇ ਤੋਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਸ਼ਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਭਾਉ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨੀ ਹੈ ਏਭਾਵ ਇਸ ਵਿਚ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਿਚ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਏਜਿਵੇਂ:

ਜਿਥੇ ਪਰਮਾਤਮਾਏਹਰਿ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈਏ ਉਥੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਥਾਂ ਏਹੇ ਨਿਰੰਕਾਰ!ਏਤੂ ਕਰਤਾਏਕਰਤਾਰਪੁਰਖ ਜੀ!ਏਹੇ ਸਚੇ ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਜੀ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

5ਾ**ਬਾਣੀ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੀ:** ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੀ ਵੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਬਾਰੇ:ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪੂਰੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਦੱਸਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਰਾਗਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਆਏ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ਰਾਗ ਦੇ ਗਾਉਣ ਸੰਬੰਧੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ:

ਰਾਗ ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ਪਹਿਲਾ ੧ ਘਰੁ ੧ ॥

ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਉਚਾਰਨ ਹੋਈ ਬਾਣੀਏਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਪਹਿਲੀਏਜਿਸ ਨੂੰ ਘਰ ੧ ਵਿਚ ਗਾਇਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ(ਘਰ ਸੁਰੀ ਦੇ ਟਿਕਾਣੇ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ)।

ਬਾਣੀ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਬਣਤਰਏਮਹੱਤਵਏ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਕਿਧਰੇ ਕਿਧਰੇ ਉਥਾਨਕਾ ਬਾਰੇ ਵੀ ਜਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ,ਜਿਵੇਂ ਸੁਖਮਨੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਸੁਖਮਨੀ'ਸਿਰਲੇਖ ਬਾਰੇ ਵਿਸਤਾਰ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਜਪੁ ਜੀ' ਬਾਣੀ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਮਹਤਵ ਬਾਰੇ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

6ਾ **ਉਚਾਰਨ ਸੰਕੇਤ:** ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ ਜੀ ਦੇ ਟੀਕੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਉਚਾਰਨ ਸੰਕੇਤਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ :

ੜ੧ਓਂ' ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨ ਸਮੇਂ '੧' ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਏਕ' ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ 'ਓ'ਦਾ ਉਚਾਰਨ 'ਓਅੰਕਾਰ'ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

7ਾ**ਬਾਣੀ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨਾ:** ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ ਜੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰੀ ਦਾ ਮੂਲ ਉਦੇਸ਼ ਬਾਣੀ ਦੇ ਭਾਵ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਹੈ।ਵਿਆਖਿਆਕਾਰ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਚੰਗੀ ਤਰ ਜਾਣੂੰ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰੀ ਦਾ ਮੂਲ ਉਦੇਸ਼ ਕੇਵਲ ਸ਼ਬਦੀ ਅਰਥ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਔਖੇ ਪਦਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦੀ ਅਰਥ ਕਰਕੇ ਗੂੜ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖੋਲ ਕੇ ਦਸਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਟੀਕੇ ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਆਏ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਵੀ ਕਰਦੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਬਦਾਂਤਿਕ ਲਗਾਂ ਮਾਤਰਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਅਪਰਵਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਜਿਕਰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ।

8ਾ ਕਈ ਥਾਂਵਾਂ ਤੇ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਜਿਆਦਾਤਰ ਫੁਟ ਨੋਟਾਂਏਸੂਚਨਾਵਾਂ ਆਦਿ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ।

੧॰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ ਨੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਤੁਕ ਵਾਰ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ।ਰਹਾਉ ਦੀ ਕੋਈ ਵੱਖਰੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਵਿਆਖਿਆਕਾਰੀ: ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ ਜੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰੀ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪੂਰਾ ਜੋਰ ਜਪੁ ਜੀ ਉਪਰ ਹੀ ਲਗਾਇਆ ਹੈ ।ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਟੀਕੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੋਹਿਲੇ ਤਕ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ।ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਹਰ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖੋਲ ਕੇ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। ਜਪੁਜੀ ਦੀ ਹਰ ਪਉੜੀ ਦੇ ਅਰਥ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।ਪਉੜੀ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਪੈਰ੍ਹੇ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।ਪਉੜੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵਖਰੇ ਵਖਰੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।ਜਿਵੇਂ:

ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ

ਸੂਚਨਾ- ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਇਸ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਰਬ ਦੇ ਹਜੂਰ ਸਚਿਆਰ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਲਈ ਕਮਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਾਧਨਾਂ।ਅਰਥਾਤ

;੧) ਸੋਚ।ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ।ਤੀਰਥ ਸਨਾਨ।ਉਜੂ।ਗੁਸਲ ਆਦਿ੍ਯ;੨) ਮੌਨ ਸਾਧਨ। ਚੁਪ ਵੱਟ ਬੈਠਣ।ਸਮਾਧੀ ਲਾਵਣ ਆਦਿ੍ਯ;੩)ਭੁਖੇ ਰਹਿਣਾ।ਅੰਨ ਦਾ ਤਿਆਗ।ਰੋਜੇ ਵਰਤ ਰੱਖਣੇ ਅਤੇ(੪)ਚੁੰਚ ਗਿਆਨ।ਫੋਕੀਆਂ ਫਿਲਾਸਫੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਆਦਿ, ਨੂੰ ਮਨੋਰਥ ਸਿਧੀ ਲਈ।ਉਕੇ ਹੀ ਨਿਸਫਲ ਦਸਦੇ ਹਨ।ਜਿਸ ਪਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਮੂਹ ਨਿਸਫਲ ਹੈ ਤਾਂ ਮਨੋਰਥ ਸਿਧੀ ਲਈ ਕਿਹੜਾ ਸਾਧਨ ਸਫਲ ਹੈ।ਜਿਸ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੁਆਰਾ ਜੀਵ ਰਬ ਦੇ ਹਜੂਰ ਵਿਚ ਸਚਿਆਰ ਠਹਿਰ ਸਕੇ ਅਤੇ ਕੂੜ ਦਾ ਪੜਦਾ ਅੰਦਰੋਂ ਟੁਟ ਜਾਵੇ੍ਹ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਨਾਲ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:

;੧) ਸੋਚੈ ਸੋਚਿ ਨ ਹੋਵਈ ਜੇ ਸੋਚੀ ਲਖ ਵਾਰ॥

;੨)ਚੁਪੈ ਚੁਪਿ ਨ ਹੋਵਈ ਜੇ ਲਾਇ ਰਹਾ ਲਿਵ ਤਾਰ॥

੩੩੩੩੩੩੩੩੩੩੩੩੩੩੩੩੩੩॰॥

ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਦਾ ਅਰਥ ਕਰਨ ਸਮੇਂ 2.3 ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਦਿਤੇ ਹਨ।ਜਪੁਜੀ ਦੀਆਂ '20੩ ਪਉੜੀਆਂ ਤਕ ਹਰ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹਰ ਤੁਕ ਦੇ ਵਖ-ਵਖ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ/ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।ਪਿਛਲੀ ਪਉੜੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਅਗਲੀ ਪਉੜੀ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੈ ਅਰਥ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਅਰਥ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ '2੩ ਤਰਾਂ ਦੀ ਰੱਖੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ:

ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ '20੩ ਪਉੜੀਆਂ (ਪਹਿਲੀ ਸੈਂਚੀ) ਵਿਚ ਹਰ ਤੁਕ ਨੂੰ ਯੂਨਿਟ ਵਿਚ ਵੰਡ ਕੇ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਲੜੀਬਧ ਤਰੀਕਾ ਜਾਂ ਪੈਰ੍ਹੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।ਰਾਗਾਤਮਕ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਸ਼ਪਸ਼ਟਤਾ ਲਈ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ।ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਰਾ ਜੋਰ ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਹੀ ਦਿਤਾ ਹੈ ਬਾਕੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਚਲੰਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਨ।

ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ ਜੀ ਦੇ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂਮਤਿ ਭਾਉ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨੀ ਟੀਕੇ' ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਉਦਾਹਰਨ ਦੇ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਸ਼ੈਲੀ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਚਾਨਣਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਜਪੁ ਜੀ ਦੀ ਪਉੜੀ ਦੂਜੀ

ਪਉੜੀ ਦੂਜੀ

ਸੂਚਨਾ[11]

ਪਿਛਲੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਸਚਿਆਰ ਬਣਨ ਅਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕੂੜ ਦੇ ਪੜਦੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਲੈਣ ਦਾ ਕੇਵਲ ਸਾਧਨ 'ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ'ਦਸਿਆ ਹੈ।ਹੁਣ ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਾ ਕੁਝ ਕੁ ਵੇਰਵਾ ਵਰਣਨ ਕਰਕੇ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਂਵਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਮੁੱਚਾ,ਪੂਰਨ(ਮੁਕੰਮਲ ਤੌਰ ਪਰ) ਕਿਸੀ ਪਾਸੋਂ ਵੀ ਵਰਨ ਨਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ,ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਦੀ ਕਸਉਟੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਸੱਚੇ ਤੇ ਸੁੱਚੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ,ਏਕੰਕਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਚਲਦੇ ਹਨ:

॥ਪਉੜੀ॥(੧) ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਆਕਾਰ ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਹਿਆ ਜਾਈ॥(੨) ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਜੀਅ ਹੁਕਮਿ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ॥(੩) ਹੁਕਮੀ ਉਤਮੁ ਨੀਚੁ ਹੁਕਮਿ ਲਿਖਿ ਦੁਖ ਸੁਖ ਪਾਈਅਹਿ॥(੪) ਇਕਨਾ ਹੁਕਮੀ ਬਖਸੀਸ ਇਕਿ ਹੁਕਮੀ ਸਦਾ ਭਵਾਈਅਹਿ॥(੫) ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ ਬਾਹਰਿ ਹੁਕਮ ਨ ਕੋਇ॥(੬) ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੈ ਜੇ ਬੁਝੈ ਤ ਹਉਮੈ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ॥੨॥

;੧) ਏਕ-ਓਅੰਕਾਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਕਰ ਹੀ ਸਮੂਹ ਅਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ-ਪਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਹੁਕਮ,ਕਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ,ਵਰਨਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ,ਭਾਵ ਅਕਥਨੀਯ ਹੈ:

ਤੇਰਾ ਹੁਕਮ ਨ ਜਾਪੀ ਕੇਤੜਾ ਲਿਖਿ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਇ॥

ਜੇ ਸਉ[12] ਸਾਇਰ ਮੇਲੀਅਹਿ ਤਿਲੁ ਨ ਪੁਜਾਵਹਿ ਰੋਇ॥

ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ:

ਕੀਮਤਿ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਈਆ॥

ਸਭਿ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਆਖਹਿ ਸੋਇ॥ (ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਮ:੧)

ਕਿਉਂ ਜੋ ਸਾਰੇ ਸੁਣੀ ਸੁਣਾਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:

ਸੁਣਿ ਵਡਾ ਆਖੈ ਸਭ ਕੋਇ॥

ਤੇ ਸੁਣੀ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਉਤਨਾ ਹੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਤਨੀ ਸੁਣੀ ਹੈ।

ਜੇਤਾ ਸੁਨਹਿ ਤੇਤਾ ਬਖਿਆਨਹਿ॥

ਪਰ ਅਕਾਲ ਕਿਤਨਾ ਵਡਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਓਹੋ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਡਿਠਾ ਹੋਵੇ।

ਕੇਵਡ ਵਡਾ ਡੀਠਾ ਹੋਇ॥ (ਆਸਾ ਮ: ੧)

;੨) ਅਕਾਲ[13] ਦੇ ਹੁਕਮ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਹੋਂਦੇ ਹਨ,ਸਮੂਹ ਸਥਾਵਰ,ਜੰਗਮ,ਜੀਵ ਤੇ ਹੁਕਮ ਕਰ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ (ਮੁਕਤੀ ਆਦਿ ਦੀ) ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

;੩) ਅਕਾਲ ਦੇ ਹੁਕਮ ਕਰ ਹੀ ਇਕ ਕੋਈ ਉਤਮ ਤੇ ਇਕ ਕੋਈ ਨੀਚ ਹੋਂਦੇ ਹਨ।

ਮਤਿ[14] ਪੰਖੇਰੂ ਕਿਰਤੁ ਸਾਥਿ ਕਬ ਉਤਮ ਕਬ ਨੀਚ॥

---

[11] ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ(ਅਕਾਲੀ),*ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂਮਤਿ ਭਾਉ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨੀ ਟੀਕਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ,*ਕਲਗੀਧਰ ਪ੍ਰੈਸ ,ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ,1930.ਪੰਨਾ 38-39.

[12] ਸ਼ਾਇਰ-ਕਵੀ

[13] ਗੁਰੂਮਿਤ ਵਚ ਜੀਵ ਅਕਾਲ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਮੰਨੇ ਹਨ ਅਨਿਦ ਨਹੀਂ।

[14] ਮਤਿ-ਜੀਵ

ਕਬਿ ਚੰਦਨਿ ਕਬ ਅਕਿ ਡਾਲਿ ਕਬ ਉਚੀ ਪਰੀਤਿ॥

ਨਾਨਕ ਹੁਕਮਿ ਚਲਾਈਐ ਸਾਹਿਬ ਲਗੀ ਰੀਤਿ॥ ;ਸਲੋਕ ਮ:੧ਏਮਾਝ ਦੀ ਵਾਰ)

ਹੁਕਮ ਕਰਕੇ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਦੁਖ ਸੁਖ ਪਾਂਵਦੇ ਹਨ।

ਅਕਾਲੀ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਸੂਰੀ ਜੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਸਹਿਜੇ ਜੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਅਸੀਮ ਉਦੇਸ਼ 'ਭਾਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ' ਦਾ ਰੂਪ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਤ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਮਾ ਸਕੇਗਾ।ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਰਥਾਵਣਾ ਬਹੁਤ ਕਠਨ ਹੈ।